

O'ZBEKISTON ADDISON KASALLIGI

*Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti
Klinik ordinatura 2-kurs «Xirurgiya» yo'nalishi
Toshmamatov Muslim Farxod O'g'li
Azimova Dildora Alisherovna
Jamonqulova Saidjon Qaxramonovich
Ilmiy rahbar: Toirov Abduhamid Suvonqulovich*

Annatsiya: Buyrak usti bezining anatomik, fizalogik va gistalogik tuzulishi. Buyrak bilan buyrak usti bezinning bog'liqligi. Ichki sekritsiya bezlarining funksiyasining o'zgarishi ya'ni Addison kasalligi sabablari. Buyrak usti bezining ishlab chiqaradigan garmonlari va ularning tasir mehanizlarini tubdan o'rganish. Buyrak usti bezining garmonal buzilishlari yani Addison kasalligi. Buyrak usti bezining qon bilan taminlanishi va nerv sistemasi orqali boshqarilishi. Addison kasalligi (buyrak usti bezining po'stloq qismi yetishmovchiligi yoki gipokortizm) – endokrin tizimi kasalligi bo'lib, buyrak usti bezi yetarli miqdorda kortizol va aldosteron gormonini ishlab chiqara olmasligidir. Kasallik har qanday yoshdagi insonda uchraydi, ayollar va erkaklar deyarli bir xil nisbatda kasallanadi. Ba'zi hollarda kasallik to'satdan paydo bo'lib, bemor hayotiga xavf solishi mumkin. Xalq orasida ushbu kasallik "Bronza kasalligi" nomi bilan yuritiladi. Addison kasalligini davolash uchun gormonlar o'rnini bosuvchi preparatlar buyuriladi va ular organizmda yetishmayotgan gormon miqdorini qoplab beradi. Bu kasalliklarning oldini olish va davolash ishlari.

Kalit so'zlar: Addison kasalligi sabablari, Bronza kasalligi, garmonal buzilishlari.

Mavzuning dolzarbligi: Addison kasalligi (buyrak usti bezining po'stloq qismi yetishmovchiligi yoki gipokortizm) – endokrin tizimi kasalligi bo'lib, buyrak usti bezi yetarli miqdorda kortizol va aldosteron gormonini ishlab chiqara olmasligidir. Kasallik har qanday yoshdagi insonda uchraydi, ayollar va erkaklar deyarli bir xil nisbatda kasallanadi. Ba'zi hollarda kasallik to'satdan paydo bo'lib, bemor hayotiga xavf solishi mumkin. Xalq orasida ushbu kasallik "Bronza kasalligi" nomi bilan yuritiladi. Addison kasalligini davolash uchun gormonlar o'rnini bosuvchi preparatlar buyuriladi va ular organizmda yetishmayotgan gormon miqdorini qoplab beradi. Buyrak usti bezlari kasalligi Klivlend klinikasida 100000 kishidan 1 tasiga ta'sir qiladi. Buyrak usti bezlari buyraklar ustida yotib, kortizol va aldosteron gormonlarini ishlab chiqaradi. Addison kasalligida buyrak usti bezlari etarli miqdordagi kortizol va aldosteron ishlab chiqarmaydi, bu simptomlarning keng doirasiga olib keladi. Addison

singari surunkali kasallikni boshqarishning eng yaxshi usullaridan biri bu haqda iloji boricha ko'proq bilishdir. Bilim sizga alomatlarni aniqlashda, sabablarini tushunishda va etarli davolanishda yordam beradi. Sizga ushbu murakkab kasallikni tushunishingiz uchun kerakli ma'lumotlarni berish uchun keldik. Alomatlar: Addison kasalligining alomatlarini ancha noaniq bo'lib, uni tashxislash qiyin. Har bir inson ushbu kasallikni boshqacha boshdan kechiradi va alomatlar odatda sekin o'sib boradi. Noyob buzilishlar milliy tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, Addison kasalligining o'ziga xos belgilaridan biri charchoqdir. Charchoq doimiy charchoq bilan ajralib turadi, bu sizning kundalik harakatlaringizga xalaqit beradi. Bu deyarli hamma narsani qilish uchun energiya etishmasligini his qilmoqda. Agar sizda Addison kasalligi bo'lsa, uxlash charchoq bilan kurashishga yordam bermaydi. Gormonlar ishlab chiqarishning etishmasligi tufayli siz ushbu turdagi charchoqni engish uchun davolanishga muhtoj bo'lasiz. Charchoq - bu bir nechta kasalliklarning alomati bo'lib, uni bitta kasallikka bog'lash qiyin.

Terining rangsizlanishi: Qorong'i teri rangiga ega bo'lgan joylar bilan terining rangi o'zgarishi Addison kasalligining yana bir alomatidir. Qorong'u yamoqlarning bu rivojlanishi giperpigmentatsiya deb ataladi. Noyob kasalliklarni davolash bo'yicha milliy tashkilot bizga "bu rang o'zgarishi ko'pincha izlar yaqinida, terining burmalari (masalan, bo'g'imlar) va shilliq pardalarda (milk kabi) paydo bo'ladi", deb aytadi. Ushbu teri o'zgarishlari boshqa alomatlar paydo bo'lishidan bir necha yil oldin sodir bo'lishi mumkin, deydi manba. Ammo, bu Addison kasalligi aniqlangan har bir kishida bo'lmaydi. Addison kasalligi bo'lgan odamlarda yuz berishi mumkin bo'lgan boshqa teri o'zgarishlari mavjud. Ba'zi odamlar vitiligo kasalligini rivojlantirishi mumkin, ya'ni tananing turli sohalarida oq dog'lar paydo bo'ladi, deydi Noyob buzilishlar milliy tashkiloti. Terining yana bir o'zgarishi - peshonada, yuzda va elkada qora dog'lar. Agar siz ushbu o'zgarishlardan birini ko'rsangiz, keyingi qadamlaringiz qanday bo'lishi kerakligini muhokama qilish uchun shifokoringizga qo'ng'iroq qilish vaqti keldi.

Addison kasalligi diagnostikasi: Addison kasalligiga shubha qilinganda bemor shikoyatlari va anamnezidan tashqari, quyidagi tekshiruvlardan o'tish talab etiladi:

- **Qon analizi.** Qon tarkibidagi natriy, kaliy, kortizol va AKTG miqdorini aniqlash Addison kasalligi tashxisini qo'yishda yordam beradi. Qonning antitelo analizi esa ushbu kasallikda kuzatiladigan autoimmun jarayonlarni aniqlab beradi.

- **AKTGni stimulyatsiya qilish.** Bu test yordamida qondagi kortizol miqdori aniqlanadi. Bunda sun'iy AKTG gormoni qonga yuborilishdan oldin kortizol miqdori o'lchanadi va AKTG yuborilgandan keyin kortizol miqdori qayta o'lchanadi. Agar bemorda buyrak usti bezi yetishmovchiligi kuzatilayotgan bo'lsa, kortizolga bo'lgan sezgi past ko'rsatkichda yoki umuman yo'q bo'ladi.

- **Insulinli gipoglikemiya sinamasi.** Bu test ikkilamchi buyrak usti yetishmovchiligini aniqlash maqsadida o'tkaziladi, ya'ni gipofiz bezi kasalliklari

natijasida kelib chiqadigan holatlarda. Bu test o'tkazish uchun qonda insulinni ma'lum vaqt oralig'ida yuborib, glyukoza va kortizol miqdori aniqlanadi. Normada glyukoza miqdori kamayadi, kortizol miqdori esa oshadi.

- **Visual test.** Shifokor ko'rsatmasiga binoan bemor qorin bo'shlig'i KT (kompyuter tomografiyasi) tekshiruvi o'tkaziladi. Bunda buyrak usti bezining hajmi va ehtimoliy patologiyalar o'rganiladi. Agar ikkilamchi buyrak usti bezi yetishmovchiligiga shubha qilinsa, bosh miya MRT tekshiruvi buyuriladi. Bunda gipofiz bezining holati o'rganiladi.

Addison kasalligini davolash: Addison kasalligini davolash maqsadida, gormon o'rnini bosuvchi gormonal preparatlar buyuriladi, organizm o'zi mustaqil ravishda sintezlay olmayotgan gormonlar miqdori normal miqdorga kelishi uchun. Bunday preparatlar quyidagicha qabul qilinadi:

- Peroral kortikosteroidlar;
- Ineksion kortikosteroidlar. Agar peroral qabul qilish imkoni bo'lmasa, ularni ineksiya ko'rinishida tavsiya etiladi;
- Androgen o'rnini bosuvchi gormonal preparatlar. Ayollar va erkaklarda androgen gormoni yetishmaganda, uning o'rnini bosuvchi preparatlar buyuriladi. Bu bilan bemorlarning kayfiyati va jinsiy hayoti tiklanadi. Og'ir ruhiy zo'riqishlarda, tana harorati ko'tarilganda va oshqozon ichak tizimi kamchiliklarida va stress holatlarida (operatsiyadan oldin, infeksiyon kasalliklarda) shifokor ko'rsatmasiga binoan natriyli preparatlar ham tavsiya etilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiotlar:

- 1.B.X Shagzatova „Endokrinologiya”
- 2.S.I Ismailov „Endokrinologiya”
3. Mark S. Nyu-York: *Thieme Medical Publishers*. 7 2010.
- 4.Greenberg. „Neyroxirurgiya bo'yicha qo'llanma.”
- 5.Internet tarmoqlari.
6. Avitsenna.uz